

Голові разової спеціалізованої вченої ради в НТУ «Дніпровська політехніка», доктору наук з державного управління, професору
ХОЖИЛО Ірині Іванівні

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора наук з державного управління, професора, завідувача кафедри публічного управління та регіоналістики Національного університету «Одеська політехніка» Миколайчука Миколи Миколайовича на дисертацію Боброннікова Дмитра Олександровича «Формування регіональної системи енергоефективності та енергозбереження: публічноуправлінський аспект», подану до захисту в разову спеціалізовану вчену раду Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

1. Обґрунтування актуальності теми дисертації, її зв'язок із науковими програмами, темами

На сучасному етапі розвитку науки й практики публічного управління та адміністрування, а також на виконання пріоритетних стратегічних цілей, визначених Енергетичною стратегією України на період до 2050 року, особливої актуальності набувають питання пошуку та запровадження інноваційних підходів та інструментів у діяльність органів публічного управління регіонального рівня, які замінять застарілі й малоефективні методи та моделі управлінської діяльності в енергетичній сфері регіону, і будуть відповідати вимогам сучасних реалій протистояння російській збройній агресії, необхідності відбудови й відновлення енергетичної інфраструктури та трансформації вітчизняного енергетичного сектору в цілому з акцентом на дотримання європейських норм, зокрема, щодо енергоефективності й енергозбереження, запровадження децентралізованої та відновлювальної енергетики тощо.

Унаслідок війни та постійних обстрілів критичної інфраструктури України проблеми в енергетичному секторі надзвичайно загострилися, і сьогодні їх розв'язання є одним із пріоритетних завдань сучасного Уряду – енергетика країни терміново потребує реалізації потужного комплексу

заходів, спрямованих на забезпечення належного рівня захисту та підтримки об'єктів енергетичної інфраструктури, забезпечення її стійкості та надійності, і ця проблема практично не має резервів часу для її вирішення або відкладання. Тому здобувачем наукового ступеню Бобронніковим Д.О. було поставлено завдання щодо наукового обґрунтування комплексу наукових положень, підходів та інструментів формування регіональної системи енергоефективності та енергозбереження з розробленням відповідного методико-технологічного забезпечення їх реалізації, яке й обумовило актуальність його дисертаційного дослідження.

Під час здійснення дослідження автором було вивчено, проаналізовано та узагальнено широке коло нормативних, наукових, аналітичних та інших джерел, які акумулюють інформацію щодо теоретико-методологічних, нормативно-правових та організаційно-інституційних засад публічного управління розвитком енергетичної сфери, на підставі чого було зроблено висновок про доцільність та своєчасність подальшої наукової розробки даної проблематики, що обумовлено недостатністю її науково-теоретичного висвітлення, інструментальної та методико-технологічної підтримки, зокрема у регіональному контексті, та з акцентом на забезпечення стійкості та ефективності енергетичної галузі як однієї з найважливіших складових критичної інфраструктури країни.

Написання дисертації здійснювалося відповідно до пріоритетів, визначених чинною Енергетичною стратегією України, Національним планом з енергетики та клімату України на період до 2030 року, а також презентованих на порталі Офісу реформ цілей діяльності Уряду, зокрема, за напрямками «енергетична незалежність», «ефективна цифрова держава», «відбудова зруйнованого» тощо. Зазначені цілі та пріоритети спрямовані на узгодження енергетичної та кліматичної політики для забезпечення сталого розвитку та відновлення економіки України.

Для проведення власних досліджень та оприлюднення його результатів здобувачем за період навчання в аспірантурі було взято участь у трьох НДР кафедри, а саме: «Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні» (номер державної реєстрації 0122U002375); «Цифрова трансформація публічного управління» (номер державної реєстрації 0122U002236), «Інноваційні інструменти публічного управління процесами забезпечення національної стійкості на рівні територій і громад в умовах долаття гібридних загроз» (номер державної реєстрації 0125U001823).

У виконанні зазначених науково-дослідних робіт здобувач брав участь як молодший науковий співробітник, виконавець (є відповідна довідка).

Результати проведених досліджень також були опубліковані у наукових збірниках та матеріалах конференцій.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Результати аналізу змісту дисертаційної роботи і наукових публікацій Боброннікова Д.О. надали змогу зробити висновок про те, що основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, відповідають вимогам до дисертаційних досліджень у галузі публічного управління та адміністрування. Належний ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх вірогідність забезпечені:

– *коректністю визначення об'єкту та предмету дослідження* (с. 34-35) та професійним вирішенням автором низки завдань, що сприяло реалізації поставленої мети дослідження (с. 34), та *адекватністю структурно-логічної схеми дослідження визначеній меті*: кожен наступний розділ чи підрозділ органічно пов'язаний з попереднім і доповнює його. Обравши об'єктом дослідження суспільні відносини, що виникають у результаті взаємодії органів публічного управління, об'єктів комунальної власності, інших організацій та підприємств енергетичного сектору зі споживачами енергетичних послуг під час реалізації енергоощадної політики (с. 34), автор досить ґрунтовно аналізує теоретичне підґрунтя дослідження енергетичної сфери саме як об'єкта публічного управління та стратегування, а також стан наукового опрацювання проблеми (с. 41-62). Логіка викладання матеріалу корелюється з предметом дослідження (с. 34) і обраними методами дослідження (с. 35-36). Це дозволило здобувачу сформулювати підґрунтя з наукових підходів і концепцій, які покладено в основу його дисертації;

– *використанням широкої джерельної бази за темою дисертації і достатнім масивом аналітичних даних*: список використаної літератури налічує 203 найменування, з яких 40 джерел – англійською мовою (с. 250-273); дослідження базується на працях вітчизняних і закордонних науковців, присвячених різним аспектам публічного управління в енергетичній сфері, зокрема, на рівні регіону, а також на аналізі підходів, інструментів, методів та моделей, що застосовуються у різних сферах управлінської діяльності, і можуть бути імплементовані до сфери публічного управління процесами формування та розвитку регіональної системи енергоефективності та енергозбереження з метою забезпечення її стійкого та надійного функціонування;

– обранням *методів дослідження*, які дозволили, зокрема: виявити проблематику та визначити предмет наукового дослідження, розвинути понятійно-категоріальний апарат предметної сфери дослідження, здійснити систематизацію підходів, інструментів та принципів управління в енергетичній сфері регіону, зокрема, у частині забезпечення її стратегічного розвитку, побудувати відповідні моделі формування регіональної системи енергоефективності та енергозбереження та цільову функцію успішності управління в цій сфері, підготувати рекомендації щодо їх використання органами публічного управління для створення енергоефективних громад, а також, на основі опрацьованих матеріалів та отриманих результатів, сформулювати висновки дисертаційного дослідження;

– достатньою кількістю напрямів *апробації отриманих результатів* (на 7 науково-комунікативних заходах).

Для дисертації характерна системність та ясність викладення матеріалу, вміння виділити суттєві моменти, їх чітка аргументація. Висновки дисертаційної роботи цілком обґрунтовані, коректні та логічно випливають з викладеного матеріалу.

Розроблені та обґрунтовані автором положення, висновки й рекомендації мають практичне спрямування та можуть бути використані органами публічного управління та іншими стейкхолдерами енергетичного сектору регіону під час організації та / або здійснення діяльності щодо забезпечення енергоефективності та енергозбереження як на рівні регіону або окремих територіальних громад, так і на рівні країни в цілому. Також результати дослідження використані в освітньому процесі НТУ «Дніпровська політехніка», зокрема, за освітньо-професійною програмою «Публічне управління та адміністрування» (другий, магістерський рівень вищої освіти) та освітньо-науковою програмою «Публічне управління та адміністрування» (третій рівень), є відповідна довідка.

Ознайомлення з текстом дисертації дозволяє констатувати актуальність розроблення автором досліджуваної проблематики в цілому, виокремлення найбільш гострих проблем у межах предмета дослідження, а також наявність новизни їх наукового доробку.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні актуального наукового завдання – обґрунтування комплексу наукових положень, підходів та інструментів формування регіональної системи енергоефективності та енергозбереження та розроблення відповідного методико-технологічного забезпечення їх реалізації.

Основні результати, що мають *елементи наукової новизни*, полягають, зокрема, у такому: автором дисертації *уперше* обґрунтовано комплекс

наукових положень, підходів та інструментів, системне використання яких методологічно забезпечує результативність публічноуправлінської діяльності в енергетичній сфері на регіональному рівні, зокрема на основі побудованої автором цільової функції успішності цієї діяльності й розроблених ним векторної моделі регіонального енергетичного простору, інструментальної моделі забезпечення енергетичної стійкості регіону та інтегрованої моделі формування регіональної системи енергоефективності та енергозбереження. При цьому, використання зазначеного комплексу наукових положень, підходів, інструментів та моделей у діяльності органів публічного управління регіону буде сприяти реалізації визначених Енергетичною стратегією України пріоритетів, спрямованих на досягнення енергетичної незалежності, стійкості та перехід до кліматично нейтральної економіки, а також на подальше впровадження реформ в Україні, прискорення вступу до ЄС та відновлення економіки й країни в цілому.

Здобувачем Бобронніковим Д.О. було *удосконалено* понятійно-категоріальний апарат предметної сфери дослідження (запропоновано авторські дефініції понять «регіональна система енергоефективності та енергозбереження», «енергетичний кластер», «енергетична спільнота», «енергоефективна громада», «енергетична стійкість територіальної громади», «регіональний енергетичний простір», «енергетична стійкість регіону»). На основі чітких визначень цих понять автором дисертації було систематизовано відомий у світі інструментарій управлінської діяльності та обґрунтовано доцільність його комплексного використання в енергетичній сфері як на регіональному рівні, так в окремих територіальних громадах.

За результатами вивчення вітчизняних та зарубіжних наукових праць з питань стратегічного планування та управління (зокрема, с. 49-54; 83-94) автором дисертації також було *удосконалено* підхід до обґрунтування та формалізації принципів стратегування у сфері енергоефективності та енергозбереження на регіональному рівні, дотримання яких під час здійснення стратегічної діяльності у зазначеній сфері є надзвичайно важливим для регіону.

Дістали подальшого розвитку такі досліджувані складові наукової роботи автора, як, зокрема, запропонований ним підхід до визначення та аналізу стейкхолдерів енергетичної галузі, на базі якого сформовано функціональну матрицю взаємодії основних стейкхолдерів енергетичного сектору регіону (с. 141-142), побудовану на суб'єкт-об'єктній основі з вказанням напрямку та сили впливу кожного стейкхолдера на вирішення проблем енергоефективності та енергозбереження.

Заслуговують на увагу і наступні елементи наукової новизни, які також *дістали подальшого розвитку* в роботі: систематизація управлінських підходів та інструментів за структурно-функціональними ознаками (концептуальні, організаційно-управлінські, забезпечувальні) та рівнями управління (системоутворюючий, стратегічний, тактичний) (с. 175-180), що сприятиме підвищенню ефективності діяльності регіональних органів публічного управління, заснованих на імplementації передового зарубіжного досвіду та кращих практик в енергетичній сфері. Також заслуговує на увагу розроблене автором методико-технологічне забезпечення процесів комплексного використання цих підходів та інструментів.

Вивчення у комплексі ступеню обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірності і новизни дозволяють констатувати успішність виконання поставленого наукового завдання та належний рівень оволодіння здобувачем методології наукової діяльності.

3. Оцінка змісту роботи та повноти викладу результатів дисертації в опублікованих працях

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 282 с., з них 247 с. – основний текст, 3 табл., 7 рис., 3 додатки, список використаних джерел становить 203 найменування, у тому числі 40 – англійською мовою.

Зміст розділу 1 (Енергоефективність та енергозбереження як пріоритетний напрям енергетичної політики України та об'єкт стратегування) присвячено дослідженню теоретичних, нормативно-правових і організаційних засад публічного управління у сфері енергоефективності та енергозбереження. З цією метою автор дисертації характеризує основні засади та пріоритети сучасної енергетичної політики України; досліджує роль стратегування в її формуванні та реалізації; аналізує відповідне законодавче поле та інституційно-організаційне забезпечення процесів впровадження енергетичної політики України; розглядає енергоефективність та енергозбереження як стратегічний фактор підвищення конкурентоспроможності регіону; визначає економічний ефект та екологічні переваги для територіальних громад регіону від реалізації енергоощадної політики на регіональному рівні; обґрунтовує принципи стратегування у сфері енергоефективності та енергозбереження на регіональному рівні та робить висновок, що дотримання цих принципів під час здійснення стратегічної

діяльності у зазначеній сфері є надзвичайно важливим як для громад, так і для регіону в цілому.

У розділі 2 (Підходи та інструменти формування регіональної системи енергоефективності та енергозбереження: досвід та кращі практики) автор дисертації акцентує на тому, що забезпечення стійкого та ефективного функціонування енергетичної галузі належить до пріоритетних питань у більшості країн світу. З метою підтвердження цього висновку автор дисертації аналізує європейський досвід публічного управління у сфері енергоефективності та енергозбереження; вивчає відповідні нормативно-правові документи та директиви ЄС; показує, що реалізація державної енергетичної політики європейських країн здійснюється не тільки шляхом зниження обсягів споживання енергоресурсів та зменшення рівня залежності від їх імпорту, а також шляхом децентралізації енергетичної системи, що сприяє поліпшенню екологічної ситуації і є безпосереднім ефектом від впровадження енергоефективних та енергозберігаючих заходів; обґрунтовує роль енергетичних кластерів, кооперативів, спільнот та інших об'єднань в цьому процесі, надає відповідні дефініції; розглядає переваги розподіленої генерації для територіальних громад з можливістю їх перетворення на енергоефективні громади задля подальшого інкорпорування у регіональний енергетичний простір, векторну модель якого розроблено автором; аналізує ключових стейкхолдерів розподіленої генерації; здійснює науковий пошук та обґрунтовує доцільність комплексного використання відомих у світі управлінських підходів та інструментів для забезпечення енергоефективності й енергозбереження на регіональному рівні.

У розділі 3 (Методико-технологічне забезпечення формування регіональної системи енергоефективності та енергозбереження) автор звертає увагу, що однією із найважливіших задач регіональних органів публічного управління, і водночас показником успішності їх діяльності в сфері енергоефективності, є забезпечення енергетичної стійкості регіону, яку пропонує розглядати як інтегральну складову формування регіональної системи енергоефективності та енергозбереження; розробляє інструментальну модель забезпечення енергетичної стійкості регіону; показує, що формування енергетичної стійкості відбувається в процесі тісної взаємодії всіх заінтересованих сторін, а саме: органів публічного управління регіону, інших суб'єктів енергетичної сфери, а також споживачів енергоресурсів; акцентує, що для забезпечення успішності діяльності органів публічного управління в енергетичній сфері регіону необхідно здійснювати оцінювання його результатів, для чого з використанням математичного апарату формує цільову функцію успішності публічноуправлінської

діяльності щодо енергоефективності в регіоні; на основі аналізу інтересів і взаємодії стейкхолдерів різних рівнів розробляє інтегровану модель формування регіональної системи енергоефективності та енергозбереження; робить висновок, що публічне управління, яке засновується на такій моделі, зокрема, в умовах повномасштабної війни з РФ, є найбільш ефективним, а децентралізований шлях розвитку енергосистеми регіону є найбільш доцільним як з точки зору забезпечення енергетичної безпеки територій і громад регіону, так і в контексті захисту його критичної інфраструктури.

Основні наукові результати дисертаційної роботи опубліковані в 11 наукових працях, із них: 4 статті у наукових фахових виданнях України (з них дві у співавторстві), 7 тез доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій (з них дві у співавторстві).

Участь у науково-комунікативних заходах свідчить про ознайомлення наукової спільноти з результатами дисертаційного дослідження. Кількість опублікованих праць відповідає вимогам, встановленим МОН України щодо дисертацій на здобуття освітнього ступеня доктора філософії.

4. Значення роботи для науки, практики та суспільства

Суттєву науково-практичну значимість мають розроблені автором основні концептуальні та практико-орієнтовані положення, які доведені до рівня практичних рекомендацій і можуть бути використані в процесі формування регіональної системи енергоефективності та енергозбереження зокрема, під час розроблення та реалізації стратегій та проєктів в енергетичній сфері регіону в умовах війни та повоєнного періоду.

Практичну значущість результатів дослідження підтверджено: Департаментом житлово-комунального господарства та будівництва Дніпропетровської облдержадміністрації (довідка про впровадження від 14.11.2025 №4662/0/112-25); Дніпровською міською радою (довідка про впровадження від 18.11.2025 № 3/2-173); Губиниською селищною радою Дніпропетровської області (довідка про впровадження від 30.10.2025 №2530); Навчально-науковим інститутом державного управління НТУ «Дніпровська політехніка» (довідка про впровадження від 27.10.2025 № 12-22/138).

Отримані Бобронніковим Д.О. теоретичні та практичні результати дають змогу підвищити ефективність та результативність діяльності органів публічного управління регіонального рівня щодо забезпечення ефективного та надійного функціонування енергетичної інфраструктури та її

відновлення в умовах повоєнного періоду, що актуалізує значення роботи для суспільства.

5. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

За результатами ґрунтовного вивчення рукопису дисертаційної роботи та опублікованих Бобронніковим Д.О. наукових праць, а також аналізу звіту щодо перевірки тексту рукопису на наявність плагіату (текстових запозичень), порушень академічної доброчесності не було встановлено. Коефіцієнт подібності, що визначає відсоток тексту, знайдений в інших джерелах, по відношенню до загального обсягу тексту дисертації, дорівнює 8,89 %.

Усі використані здобувачем матеріали, документи, окремі тлумачення, висновки і тексти інших авторів мають коректне посилання на відповідне джерело.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту та оформлення дисертації

Оцінюючи в цілому позитивно подане на опонування дисертаційне дослідження, слід вказати на окремі дискусійні положення дисертації та висловити такі зауваження і пропозиції.

1. У розділі 1 (с. 53-54) автор підкреслює важливість антикризового характеру стратегування в енергетичній сфері, що пов'язано, насамперед, з дією правового режиму воєнного стану, коли вся критична інфраструктура України опинилася перед загрозою руйнування. Роботу би покращило, якби автор запропонував ще і конкретні антикризові заходи або проєкти щодо забезпечення безпеки та енергетичної стійкості в регіонах.

2. У розділі 2 автор розкриває зміст поняття «енергетичний кластер» на рівні територіальної громади і наводить приклад Польщі (с. 122-126). Втім, незрозуміло, як, наприклад, сільська громада, яких є переважна більшість на Дніпропетровщині, зможе створити інтеграційне об'єднання підприємств, установ та організацій різних форм власності, які будуть забезпечувати повний цикл виробництва, розподілу, транспортування й споживання енергії. У них на це не вистачить ані ресурсів, ані технологічних можливостей, ані достатньої кількості підприємців.

3. У розділі 3 (рис. 3.1 – інструментальна модель формування енергетичної стійкості регіону, с. 207) автор розподіляє всі інструменти на дві категорії – технологічні та публічноуправлінські. Не зовсім зрозуміло, з

якою метою здійснено такий розподіл, і які висновки або результати отримано.

4. Автором дисертації розроблено інтегровану модель формування регіональної системи енергоефективності та енергозбереження (рис. 3.5, с. 233), яка побудована за принципом «знизу – догори». Даний тезис потребує додаткового пояснення, оскільки так званім «керівним центром» розвитку регіональної системи є органи публічного управління регіонального рівня.

5. Апробовані у Дніпропетровській області підходи, інструменти, моделі та пропозиції автора дисертації щодо формування регіональної системи енергоефективності та енергозбереження, на наш погляд, є універсальними, і можуть бути застосовані (з певною адаптацією) в інших регіонах. Втім, проведення математичних розрахунків для визначення успішності діяльності регіональних органів публічного управління в енергетичній сфері, на наш погляд, є не таким простим завданням, ніж здається автору.

Разом з тим, на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Боброннікова Д.О. подані вище зауваження суттєво не впливають, додатково характеризуючи значну складність і перспективність досліджуваної автором проблематики.

7. Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам

Отже, за результатами вивчення тексту роботи і публікацій Боброннікова Д.О. можна констатувати, що основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації на тему «Формування регіональної системи енергоефективності та енергозбереження: публічноуправлінський аспект», представлену на здобуття ступеня доктора філософії (PhD) у галузі знань «Публічне управління та адміністрування», відповідають вимогам до такого виду досліджень, а сама дисертаційна робота є цілісним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, що вирішує важливе науково-прикладне завдання, має теоретичну і практичну цінність у галузі публічного управління та адміністрування.

Можна стверджувати, що за своєю актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованості висновків та рекомендацій, наукової та практичної цінності здобутих результатів дисертація Боброннікова Д.О. відповідає галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» і спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», а також

відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» та вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019)», а її автор – Бобронніков Дмитро Олександрович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

доктор наук з державного управління,
професор, завідувач кафедри
публічного управління та
регіоналістики Національного
університету «Одеська політехніка»

М.М. Миколайчук